

І. М. Мельник,
аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ПРИВАТНУ ВЛАСНІСТЬ У ЛІБЕРАЛЬНИХ ПІДХОДАХ ДО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

I. Melnyk,
graduate student of the Kyiv National University of Trade and Economics

RIGHTS OF CITIZENS TO PRIVATE PROPERTY IN THE LIBERAL APPROACH TO PUBLIC ADMINISTRATION

У статті проаналізовано право громадян на приватну власність у ліберальних підходах до державного управління. Розглянуто особливості та переваги ліберальних підходів, концепцій до державного управління. На цій основі визначено основні напрями та пріоритети розвитку ліберальних підходів до державного управління.

The article analyzes the citizens right to private property in the liberal approach to public administration. Consider the features and advantages of liberal approaches to the concepts of public administration. On this basis, define the main directions and priorities of liberal approaches to governance.

Ключові слова: ліберальні підходи, державне управління, право громадян, власність, приватна власність, власність на засоби виробництва.

Key words: liberal approaches, governance, citizens' rights, property, private property, ownership of the means of production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Важливим етапом еволюції уявлень про право громадян на приватну власність є ліберальні теорії власності, які лягли в основу ринкової економіки в державі та показали на практиці ефективність їх застосування. В основу ліберального підходу до державного управління покладена ідея прав громадян на приватну власність та ідея приватної власності на засоби виробництва.

Аналіз ліберальних підходів до державного управління дає підстави виокремити дієві складові цих підходів та прогнозувати їх розвиток у сфері захисту прав громадян на приватну власність.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Для кращого розуміння проблеми прав громадян на приватну власність у ліберальних підходах до державного управління варто розглянути деяких представників, які займалися цією проблемою. Це, зокрема: Клапгам Р. у своїй праці "Власність і ринкова економіка" [1], Мизес Л. у праці "Социализм. Этический и социологический анализ" [3], Хайек Ф.А. в працях "Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма" [4], "Мираж социальной справедливости" [5], "Политический строй вольного народа" [6].

Більш детальніший аналіз механізмів взаємодії в сфері приватної власності в ліберальних державах пред-

ставлені в працях наступних вчених: Ролз Д. у праці "Теорія справедливості" [7], Коуз Р. у статті "Проблема соціальних витрат" [8], Фридман М. у працях "Капіталізм і свобода" [9], "Свобода вибирати: наша позиція" [10], Сото Ернандо де в праці "Загадка капіталу. Чому капіталізм торжествує на Заході і терпить поразку в решті світі" [11], Бетелл Т. "Собственность и процветание" [12].

Також варто відзначити критику ліберальних підходів до державного управління у праці Лазара Я. "Собственность в буржуазной правовой теории" [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття: Розвиток ліберальних підходів до державного управління потребує постійного удосконалення та вироблення як загальних, так і локальних підходів до державного управління в сфері захисту прав громадян на приватну власність.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті

Метою статті є систематизація, осмислення прав громадян на приватну власність у ліберальних підходах до державного управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Ліберальні підходи до державного управління починають формуватися після Другої світової війни. Після Другої світової війни, право громадян на приватну власність у ліберальних підходах до державного управління розвивалось і удосконалювалось, зокрема у визначенні зв'язку між власністю й відповідальністю. Так, обгрунтовується, що на основі принципу повної відповідальності власника за наслідки економічних рішень повинна встановлюватися відповідальність за його поведінку, виважену з урахуванням ризиків в інтересах загального соціально-економічного прогресу в державі. До групи законодавчих теорій відносять також соціалістичну теорію власності, що виходить з поведінки людей, орієнтованої на солідарність і загальне благо. На відміну від ліберальної позиції щодо мотивації власності до задоволення суто власницьких інтересів соціалістична теорія виходить із марксистської ідеї про колективістську мотивацію суспільної власності до солідарності та співробітництва соціуму [1, с. 9—11].

Післявоєнне формування ліберального уявлення щодо прав громадян на приватну власність протистоїть радянському уявленню, де всі ліберальні уявлення представлені такими що є неправдивими та шкідливими для держави. Так, Ян Лазар у праці "Собственность в буржуазной правовой теории", висловлює думку, що всі теорії власності в буржуазній правовій думці прикрашені гарними гаслами, проте, в реальності шкодять її громадянам. Лазар критикує тогочасні тенденції до лібералізації законодавства та створення антикартельного законодавства зауважуючи, що ці заходи не допоможуть складному стану капіталістичного світу, що зумовлює

монополізацію власності: "За допомогою антикартельного законодавства правлячий клас намагається протидіяти антимонополістичного руху, який, без сумніву, одне з найважливіших соціально-політичних явищ сучасного капіталістичного суспільства" [2, с. 142]. Лазар зауважує, що яким би способом капіталістичний світ не намагався регулювати економічні відносини в сфері приватної власності він проречений на невдачу [2].

Проте дану критику варто, вважати, швидше пропагандистськими лозунгами ніж реальними механізмами управління в державі.

Право громадян на приватну власність у ліберальних підходах до державного управління, варто, вважати найбільш вдалим концепція власності, незважаючи на всю критику пов'язану з нею. Так, одним із основоположників ліберального підходу до державного управління, вважають Людвіга фон Мізеса. Л. фон Мізеса погоджувався із трудовим походженням власності й наголошував на тому, що споживчі блага є результатом успішного поєднання виробничих благ і праці. Водночас дослідник розрізняв юридичне і соціологічне (зокрема економічне) розуміння власності. Юридичне трактування власності, поєднує фізичний ("володію") і правовий ("повинен володіти") аспекти. Відтак, власниками є особи, які повинні були б володіти певними благами за законом, навіть якщо фактично вони не є власниками. Соціологічне (зокрема економічне) трактування власності пов'язане з відносинами "володіння благами, необхідними для досягнення економічних цілей людини (так звана "вихідна власність", "фізичне відношення до благ", яке не враховує "правового порядку") [3].

Ще одним визначним представником ліберального підходу до державного управління, поправу вважають, Фрідріха фон Хайєка. Хайек у своїх працях постійно зазначає, що саме індивідуальна свобода, а не майнова рівність є пріоритетною для суспільства. Індивідуальна свобода, безпосередньо пов'язана з власністю. Власність для людини — це фундамент формування особистої самостійності, це підстава відчувати себе вільною. Приватна власність була і буде як стверджує Хайек, обов'язковою умовою процвітання народів. У праці "Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма" Хайек зауважує, що як тільки майнова рівність стає пріоритетною і інститут приватної власності викорінюється, нації занепадають, при цьому не тільки в матеріальному плані, а й духовному. Хайек зауважує, що поширена вимога матеріальної рівності часто ґрунтується на переконанні, що існуюча матеріальна нерівність у державі є наслідком чийогось рішення, проте, таке переконання є хибним. Держава ніколи не зможе забезпечити повну майнову рівність, а декларуючи це може тільки спотворити соціальну дійсність, оскільки прагнення людини до власності є життєвою необхідністю і розтавання з власністю заради примарних ідей є дуже болючою [4, 5]. Крім того, держава, як зазначає Хайек не повинна займатися задоволення потреби людей в рівності, подібна функція держави є додатковою. Лише за рахунок таких додаткових функцій держава забезпечує принцип рівності через державні інститути. Хайек, вважає, що держава має ставитися до кожного громадянина не однаково, оскільки всі вони не однакові [6].

У сучасних ліберальних підходах до державного управління формується уявлення про соціальну функцію власності.

Ще один відомий прихильник ліберальної держави та засновник концепції соціальної справедливості, Джон Ролз в своїй праці "Теорія справедливості", відзначає важливість приватної власності та роль держави в її збереженні.

Ролз на відміну від Хайєка навпаки вважає, що держава постійно має слідкувати за тим, щоб принцип рівності не порушувався і постійно вирівнювати той перекош нерівності в бік рівності, що є в суспільстві. Рівність за Ролзом — це сукупне поняття, яке ґрунтується не тільки на матеріальній рівності, а безпосередньо пов'язана з поняттям різниці. Ролз вводить поняття різниці, яке розглядає нерівність елементом різниці між людьми і соціальними групами [7, с. 147—149] і зауважує, оскільки всі не рівні, кожен має мати вигоду від нерівності. Ролз зазначав, що по відношенню до людей, яких природа чи соціальне становище поставило в нерівні умови, має застосовуватися принцип відшкодування або компенсації [7, с. 150]. Принаймні застосовувати принцип компенсації впродовж певного проміжку часу, наприклад, забезпечення всіх у незалежності від соціального становища в шкільній освіті. Подібні компенсації не варто плутати з ефективністю функціонування державної системи, оскільки вони не можуть забезпечити максимум ефективності, вони лише можуть вирівняти становище людей в державі. Сподівання людей не повинні залежати від їхнього соціального, матеріального становища, тому важливо в таких умовах це забезпечити рівний доступ до всіх первинних інстанцій. Подібний рівний доступ до всіх первинних інстанцій забезпечується, як зазначає Ролз, через, так звану, процедурну рівність. Процедурна рівність це формальна рівність, яка забезпечується через правові гарантії рівності [7].

Також і Ролз, і Хайєк відзначали надзвичайне велике значення для забезпечення принципу рівності в політичній системі суспільства — це принцип рівних можливостей. Це насамперед пов'язано з тим, що держава не в змозі забезпечити рівність на всіх етапах суспільно-політичних відносин, проте, може забезпечити рівні можливості. Зокрема Хайєк зазначає, що рівні можливості — це насамперед однакові правила гри, і в ніякому разі не результат цієї гри. Для Ролза рівні можливості — це не рівний доступ до посад, оскільки важлива кваліфікація працівника. Це, насамперед, процедурна рівність, яка повинна бути в певному діапазоні і в ніякому разі не повинна прогнозувати рівні наслідки [6; 7].

Вагомий внесок у розвиток ліберальної теорії приватної власності та ролі держави в цьому процесі, належить вченому Рональду Гарі Коузу. В статті Коуза "Проблема соціальних витрат" дається чітке пояснення ролі приватної власності в процесі побудови вільного ринку, і, як наслідок, вільної ліберальної держави. Увага вченого в цій статті зосереджена на зовнішніх витратах власників, тобто всіх тих витратах, які знецінюють результат економічної діяльності. Коуз, розкриває економічний сенс прав власності. На думку Коуза чим більш

точно визначені права власності, тим більшою мірою зовнішні витрати перетворюються у внутрішні. Коуз у своїй статті "Проблема соціальних витрат" сформулював теорему, що дістала назву теорема Коуза. Теорема Коуза звучить так: якщо права власності чітко визначені і транзакційні витрати дорівнюють нулю, то розміщення ресурсів (структура виробництва) буде залишатися незмінним і ефективним незалежно від змін у розподілі прав власності [8].

Значна роль у дослідженні приватної власності та ролі держави в її забезпеченні та збереженні належить американському вченому, лауреату Нобелівської премії Мілтону Фрідману, зокрема в праці "Капіталізм и свобода". В праці "Капіталізм и свобода" Фрідман зазначає, що приватна власність стала непорушною основою і свободою для капіталістичних країн, що сприяло не тільки економічному зростанню, а й скасування дискримінації. Автор наводить історичні приклади, в яких прослідковується взаємозв'язок розвитку інститутів приватної власності та зменшення дискримінаційних процесів у суспільстві, так зокрема пише Фрідман: "Після Громадянської війни південні штати наклали на негрів цілий ряд юридичних обмежень. Єдине обмеження, якому їх ніколи не піддавали, полягало в забороні на володіння нерухомістю чи особистим майном. Те, що цих заборон так і не ввели, зовсім не пояснюється прагненням уберегти негрів від поразки в правах. Це пояснюється швидше вірою в приватну власність — настільки сильною, що вона переборола бажання ввести дискримінацію негрів. Збереження якихось загальних принципів приватної власності і капіталізму стало головним джерелом економічних можливостей для негрів і дозволило їм добитися більшого успіху, ніж вони добилися б при іншому положенні справ" [9, с. 133].

Фрідман зазначає, що приватна власність є основою людських свобод. Фрідман вважає, що держава "...яка підтримує правопорядок, визначає права власності, служить нам засобом модифікації прав власності та інших правил економічної гри, виносить третейські рішення з приводу різних тлумачень цих правил, забезпечує дотримання контрактів, сприяє конкуренції, забезпечує кредитно-грошову систему, протидіє технічним монополіям і долає "зовнішні ефекти", виступає в якості додаткової сили по відношенню до сім'ї, захищає недієздатних (будь то божевільні або діти).." — така держава, безсумнівно, виконує важливі функції [9, с. 59].

Фрідман виокремлює і проблеми, які мають капіталістичні країни, одна з них, яка постійно супроводжує приватну власність, — це монополія, зокрема автор виділяє три основні джерела монополій: монополія з технічних міркувань, монополія за допомогою прямої чи непрямої державної підтримки та монополія внаслідок приватної змови [9, с. 143].

Мілтон Фрідман та його дружина Роуз Фрідман у своїй спільній праці "Свобода вибирати: наша позиція", розглядають приватну власність кожної людини як справу випадку, частково справою вибору: "Випадок визначає наші гени і, відповідно, наші фізичні та розумові здібності. Випадок визначає характер сімейного та культурного середовища, в якому ми народ-

жені, і, відповідно, можливості розвивати наші фізичні та розумові здібності. Випадок також визначає, які ще ресурси ми можемо успадкувати від наших батьків або інших. Випадок може зруйнувати або, навпаки, збільшити наші стартові можливості. Але вибір також відіграє важливу роль. Наші рішення про те, як використовувати наші ресурси, тяжко трудитися або не обтяжувати себе, влаштуватися на ту чи іншу роботу, відкрити ту чи іншу справу, зберігати або витратити — все це може привести до розтрати або, навпаки, до примноження і поліпшення ресурсів. Аналогічні рішення, прийняті нашими батьками, а також мільйонами людей, які можуть і не мати до нас прямого відношення, впливають на те, що ми успадкуємо" — отже, власність, на думку авторів, не завжди є результатом ціленаправленої діяльності людини, а часто результатом обставин [10, с. 34].

Ернандо де Сото, відомий перуанський вчений, прибічник лібералізації державних інститутів у своїй праці "Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше" дає глибинний аналіз місця і ролі приватної власності в державі. Головна задача автора зробити так, щоб економіка працювала для людей. Сото висловлює думку про важливість приватної власності, в процесі лібералізації економіки в країнах третього світу та пострадянських країнах. Сото зазначає, "Ставши на позицію мешканця позалегального сектора економіки, я побачив шість проявів західної системи приватної власності, що дозволяють громадянам створювати капітал. Причиною неможливості розгорнути капітал у країнах третього світу і колишнього союзу є той факт, що більшість їхніх громадян не мають можливості опертися на ці прояви або ефекти системи приватної власності" [11, с. 55—56]. Приватна власність — основа багатства держави, проте, для того, щоб держава працювала, приватна власність має пройти певні етапи. Е. де Сото виокремлює шість таких етапів (ефектів) в системі приватної власності, які дозволяють економіці запрацювати:

1. Ефект приватної власності № 1: фіксування економічного потенціалу активів.
2. Ефект приватної власності № 2: об'єднання та інтеграція розпорошеної інформації в одній системі.
3. Ефект приватної власності № 3: відповідальність власників.
4. Ефект приватної власності № 4: підвищення взаємозамінності та ліквідності.
5. Ефект приватної власності № 5: побудова мережевої спільноти та розвиток суспільних зв'язків.
6. Ефект приватної власності № 6: захист та паспортизація угод.

Отже, перший етап (ефект) приватної власності це фіксування економічного потенціалу активів, це задокументована фіксація власності, що є гарантією подальших операцій з власністю: "У розвинених країнах система документального відображення активів слугує для забезпечення інтересів іншої сторони угод і гарантує відповідальність, оскільки саме цим цілям служать інформація, що міститься в ній, а також правила, норми та механізми, що запобігають порушення цих норм і правил" [11, с. 56—57]. Це, по суті, боротьба з нелегальною власністю. Фіксація або узаконення має бути

максимально спрощена та здешевлена. Сото, наголошує на важливості зведення всі даних про власність в одну базу.

Тому, другий ефект приватної власності — це об'єднання та інтеграція розпорошеної інформації в одній системі. Як зазначає, Сото: "Завдяки уніфікації та інтеграції систем реєстрації, громадянам розвинених країн не потрібно виїжджати на місце, щоб отримати адекватний опис економічних і соціальних характеристик будь-якого об'єкта нерухомості. Більш немає потреби колатися по країні, щоб зустрітися з кожним власником і його сусідами. Законна уніфікована система інформації містить відомості про готівкові активи і про їх потенційної прибутковості. Це полегшує оцінку об'єктів нерухомості та операції з ними, створює вигідні умови для породження капіталу" [11, с. 60].

Третій ефект приватної власності — це відповідальність власників. Сото зауважує, що "у західному світі повага до власності та прийнятими зобов'язаннями навряд чи заковано в ДНК громадян." Проте ця якість є "...результатом чіткості і надійності відносин власності". Легалізація та легальність законів створює умови для відповідальності власників: "закони, що захищають не тільки права власності, а й виконання договорів, виховують в громадянах західних країн повагу до власності, до договорів і готовність підкорятися закону. Система безпомилково фіксує факт безчесного поведінки людини, що тут же позначається на його репутації в очах сусідів, служб комунального господарства, банків, телефонних компаній, страхових фірм і всіх інших учасників мережі, утвореною відносинами власності" [11, с. 61—62].

Четвертий ефект приватної власності — це підвищення взаємозамінності та ліквідності. Це означає можливість власників подрібнювати свою власність, створюючи умови для взаємозамінності власності та мобільності своїх активів. Це дозволяє створювати умови для примноження багатств в умовах, що постійно змінюються.

П'ятий ефект приватної власності — це побудова мережевої спільноти та розвиток суспільних зв'язків. Цей ефект є наслідком розвинутої системи захисту приватної власності. "Головне економічне перевага системи приватної власності полягає в тому, що вона радикально покращила можливості комунікацій з приводу активів, їх потенціалу та використання." [11, с. 65]. Відповідальність та підзвітність ще один наслідок легалізації системи приватної власності. Доступ до інформації є важливим елементом розвитку системи приватної власності та лібералізації державного апарату.

Шостий ефект приватної власності — це захист та паспортизація угод. Це означає, що "... всі реєстраційні записи (свідчення про власність, документальне оформлення операцій, цінні папери і контракти, всі документи, що описують економічно значущі особливості активів) надійно захищені від втрати і підробок." Це і державні архіви, органи, так і приватні організації, всі ці установи надають цінність власності. Гарантії виконання угод є одним з найважливіших умов розвитку системи приватної власності в країнах, що розвиваються [11, с. 68—69].

Ще один сучасний мислитель, журналіст Том Бетелл у праці "Собственность и процветание", зазначає важливість приватної власності в процесі процвітання та відповідальності громадян: "Інститут приватної власності відіграє ключову роль і у встановленні справедливості в суспільстві. Це один з головних аргументів на його користь, однак, на зв'язок приватної власності і справедливості вказують вкрай рідко — головним чином тому, що соціальна справедливість розуміється як розподіл вже існуючих благ. Нерівність прирівнюється до несправедливості. І все ж саме влада приватної власності робить людей відповідальними за свої дії в сфері матеріальних благ. Ця система гарантує, що люди на практиці дізнаються наслідки своїх дій. Власність забезпечує нас і, крім того, оточує нас дзеркалами, звертаючи на нас наслідки нашої власної поведінки. І ощадливий, і марнотрат, як правило, отримають по заслугах. У силу цього суспільство, засноване на приватній власності, рухається до інституціоналізації справедливості" [12, с. 12].

Приватна власність, на думку мислителя, розгалужує владу тим самим захищає народи від насильства і засилля несправедливості. Громадяни в державі, що захищає приватну власність мають можливість планувати своє майбутнє та нести відповідальність за нього. Саме на ці "дари власності" Том Бетелл звертає увагу в своїй праці. Том Бетелл у праці "Собственность и процветание", відслідковує етапи розвитку держав на різних етапах розвитку і безпосередньо пов'язує розвиток і процвітання народів з ефективним захистом і розвитком приватної власності. Бетелл критикує радянську систему відносин щодо власності, зазначаючи, що статистичні показники економічного розвитку Радянського союзу є занадто завищеними і тому оцінка цих даних не має сенсу.

Бетелл пише, що: "Приватна власність, мабуть, єдиний запобіжний захід, що спонукає людей до наполегливої праці. Були спроби налагодити колективне господарство, але вони провалилися. Комунари починали зі взаємної доброзичливості, всі були щасливі все ділити і отримувати порівну, але через рік-другий починалися запеклі сварки. Закінчувалося це тим, що комунальне майно ділили або "приватизували", і всі розходилися в різні сторони" [12].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, визначення прав громадян на приватну власність у ліберальних підходах до державного управління різна, проте, обов'язковим є функціонування правової держави. Для сучасних ліберальних підходів до державного управління актуальним залишається пошук прийнятних моделей соціальної відповідальності великих власників.

Варто виокремити цілий ряд вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток ліберальних підходів до державного управління в сфері захисту прав власності — це зокрема: Людвіг фон Мізес, Фрідріх фон Хайєк, Джон Ролз, Рональд Гарі Коуз, Мілтон Фрідман, Роуз Фрідман, Ернандо де Сото, Том Бетелл.

Так, Людвіг фон Мізес погоджувався з тим, що власність є результатом трудових відносин в державі, а

споживчі блага є результатом успішного поєднання виробничих благ і праці. Мізес, розрізняв юридичне і соціологічне або економічне розуміння власності. Мізес роз'яснює проблеми походження власності та її наслідки для держави.

Наступний представник ліберального підходу до державного управління в сфері захисту прав власності є Фрідріх фон Хайєк, який в своїх працях постійно зазначає, що саме індивідуальна свобода, а не майнова рівність є пріоритетною для держави. Індивідуальна свобода, безпосередньо пов'язана з власністю. Приватна власність була і буде як стверджує Хайєк, обов'язковою умовою процвітання народів і держави. Хайєк зауважує, що як тільки майнова рівність стає пріоритетною і інститут приватної власності викорінюється, нації занепадають, при цьому не тільки в матеріальному плані, а й духовному. Хайєк зауважує, що поширена вимога матеріальної рівності та скасування інституту приватної власності часто ґрунтується на переконанні, що існуюча матеріальна нерівність у державі є наслідком чийогось рішення, проте таке переконання є хибним.

Наступними представниками ліберального підходу до державного управління в сфері захисту приватної власності було напрацьовано ряд механізмів, що можуть стати основою економічної політики держави в процесі побудови ліберальної держави.

Наступним представником ліберального підходу до державного управління в сфері захисту приватної власності варто, вважати Джона Ролза. Ролз, для позначення будь-якої нерівності в суспільстві вводить поняття різниці, яке розглядає нерівність елементом різниці між людьми і соціальними групами в державі. Оскільки всі не рівні, кожен має мати вигоду від нерівності. Ролз зазначав, що по відношенню до людей, яких природа чи соціальне становище поставило в нерівні умови держава має застосовуватися принцип відшкодування або компенсації. Механізм відшкодування спрямований першу чергу на те, щоб сподівання громадян не залежало від їх матеріального становища.

Вагомий внесок у розвиток теорії приватної власності належить вченому Рональду Гарі Коузу. Коуз розкриває економічний сенс прав власності для держави. Коуз сформулював теорему, що дістала назву теореми Коуза. Теорема Коуза звучить так: якщо права власності чітко визначені і трансакційні витрати дорівнюють нулю, то розміщення ресурсів буде залишатися незмінним і ефективним незалежно від змін у розподілі прав власності. Теж саме стосується і держави в цілому, яка повинна звести свої трансакційні витрати до мінімуму.

Значна роль у дослідженні приватної власності належить американському вченому, лауреату Нобелівської премії Мілтону Фрідману. Фрідман зазначає, що приватна власність стала непорушною основою і свободою для капіталістичних держав, що сприяло не тільки економічному зростанню, а й скасування дискримінації. Фрідман виокремлює і проблеми, які мають ліберальні держави, одна з них, яка постійно супроводжує приватну власність, — це монополія, зокрема автор виділяє три основні джерела монополій: монополія з технічних міркувань, монополія за допомогою прямої

чи непрямої державної підтримки та монополія внаслідок приватної змови.

Мілтон Фрідман та його дружина Роуз Фрідман, розглядають приватну власність кожного громадянина як справу випадку, частково справою вибору.

Ернандо де Сото — відомий перуанський вчений, прибічник лібералізації державних інститутів. Головне завдання, яке ставить перед собою Сото, зробити так, щоб держава працювала для людей. Сото зазначає, важливість приватної власності, в процесі лібералізації економіки в державах третього світу та пострадянських країнах. Приватна власність основа багатства народів, проте, для того, щоб держава працювала, приватна власність має пройти певні етапи. Е. де Сото, виокремлює шість таких етапів або ефектів в системі приватної власності, які має забезпечити держава, це зокрема: фіксування економічного потенціалу активів, об'єднання та інтеграція розпорошеної інформації в одній системі, відповідальність власників, підвищення взаємозамінності та ліквідності, побудова мережевої спільноти та розвиток суспільних зв'язків, захист та паспортизація угод.

Сучасний мислитель, журналіст Том Бетелл зазначає, що приватна власність, мабуть, єдиний запобіжний захід, що спонукає людей до наполегливої праці. Приватна власність, на думку мислителя, розгалужує владу тим самим захищає народи від насильства і засилля несправедливості. Громадяни в державі, що захищає приватну власність мають можливість планувати своє майбутнє та нести відповідальність за нього.

Об'єднуючою ознакою сучасних ліберальних підходів до державного управління в сфері захисту прав громадян на приватну власність, все частіше стає, пошук оптимальних моделей власності з урахуванням особливостей держав та потреб часу.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Перспективи подальших розвідок прав громадян на приватну власність у ліберальних підходах до державного управління безпосередньо пов'язана з глобалізаційними процесами та пошуком оптимальних моделей взаємодії, відповідальності великих власників на локальному рівні.

Література:

1. Клапгам Р. Власність і ринкова економіка. — К.: Заповіт, 1996. — С. 48.
2. Лазар Я. Собственность в буржуазной правовой теории. — М.: Юрид. лит., 1985. — 182 с.
3. Мизес Л. Социализм. Этический и социологический анализ. — М., 1994. — 30 с.
4. Хайек Ф.А. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. — М.: Новости, 1992. — 304 с.
5. Хайек Ф.А. Право, законодательство та свобода: Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії. Хайек Ф.А. — Т. 2 // Міраж соціальної справедливості. — Київ: Сфера, 1999. — 200 с.
6. Хайек Ф.А. Право, законодательство та свобода: Нове викладення широких принципів справедливості та

політичної економії / Хайек Ф.А. — Т. 3 // Політичний устрій вільного народу. — Київ, 2000. — 252 с.

7. Ролз Д. Теорія справедливості. — Київ: Основи, 2001. — 822 с.

8. Coase Ronald H. The Problem of Social Cost, Journal of Law and Economics 3. — 1960. — С. 1—44.

9. Фридман М. Капіталізм и свобода. — М.: Новое издательство, 2006. — 240 с.

10. Фридман М., Фридман Р. Свобода выбирать: наша позиция. — М.: Новое издательство, 2007. — 356 с.

11. Сото Эрнандо де. Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире. — М: ЗАО "Олимп-Бизнес", — 2004. — 272 с.

12. Бетелл Т. Собственность и процветание. — М.: ИРИСЭН, 2008. — 480 с.

References:

1. Klapham, R. (1996), Vlasnist' i rynkova ekonomika [Ownership and Market Economy], Zapovit, Kyiv, Ukraine.
2. Lazar, Ja. (1985), Sobstvennost' v burzhuaznoj pravovoj teorii [Property bourgeois legal theory], Jurid. lit, Moskva, Russia.
3. Mizes, L. (1994), Socializm. Jeticeskij i sociologicheskij analiz [Socialism. Ethicalandsociological analysis], Mysl', Moskva, Russia.
4. Hajek, F.A. (1992), Pagubnaja samonadejannost'. Oshibki socializma [Fatal conceit. Errorsof Socialism], Novosti, Moskva, Russia.
5. Khayyek, F.A. (1999), Pravo, zakonodavstvo ta svoboda: Nove vykladennya shirokykh pryntsyviv spravedlyvosti ta politychnoy ekonomiyi. T. 2: Mirazh sotsial'noyi spravedlyvosti [Law, legislationand liberty: A newstatement ofthe broadprinciples of justiceandpolitical economy. Vol 2: The Mirageof Social Justice], Sfera, Kyiv, Ukraine
6. Khayyek, F.A. (2000), Pravo, zakonodavstvo ta svoboda: Nove vykladennya shirokykh pryntsyviv spravedlyvosti ta politychnoy ekonomiyi. T. 3: Politychnyj ustrij vil'noho narodu [Law, legislationand liberty: A newstatement ofthe broadprinciples of justiceandpolitical economy. Vol 3: The political structure of a free people], Sfera, Kyiv, Ukraine
7. Rolz, D. (2001), Teoriia spravedlyvosti [A Theory of Justice], Osnovy, Kyiv, Ukraine.
8. Coase, Ronald H. (1960), "The Problem of Social Cost", Journal of Law and Economics, vol 3, pp. 1—44.
9. Fridman, M. (2006), Kapitalizm i svoboda [Capitalism and Freedom], Novoe izdatel'stvo, Moskva, Russia.
10. Fridman, M. Fridman, R. (2007), Svoboda vybirat': nasha poziciya [Freedom to choose: our position.], Novoe izdatel'stvo, Moskva, Russia.
11. Soto Jernando de. (2004), Zagadka kapitala. Pochemu kapitalizm torzhestvuet na Zapade i terpit porazhenie vo vsem ostal'nom mire [The Mystery of Capital. Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else], ZAO "Olimp-Biznes", Moskva, Russia.
12. Betell, T. (2008), Sobstvennost' i procvetanie [Property and Prosperity], IRISJeN, Moskva, Russia.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2014 р.